

واکاوی سیاست آمریکا در قبال سوریه از منظر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

کد موضوعی: ۲۶۰
شماره مسلسل: ۱۲۱۲۹

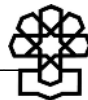
دفتر: مطالعات سیاسی

دی‌ماه ۱۳۹۰

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۱.....	مقدمه
۳.....	گفتار اول - نگاهی کوتاه به سابقه فعالیت‌های هسته‌ای سوریه
۶.....	گفتار دوم - دلایل اهمیت سوریه برای ایالات متحده
۱۰.....	گفتار سوم - واکاوی اهداف آمریکا از اعمال فشار بر سوریه
۱۶.....	گفتار چهارم - پیامدهای ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت
گفتار پنجم -	واکاوی سیاست آمریکا در قبال سوریه از منظر امنیت منطقه‌ای جمهوری
۲۳.....	اسلامی ایران
۳۳.....	نتیجه‌گیری
۳۴.....	منابع و مآخذ

واکاوی سیاست آمریکا در قبال سوریه از منظر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

چکیده

در سال‌های اخیر همزمان با تشدید فشارهای آمریکا و متحدانش بر آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و در نتیجه سیاسی شدن روند رسیدگی به پرونده هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران، تلاش سازمان‌یافته‌ای نیز برای اعمال فشار بر سوریه به بهانه مشکوک بودن برنامه‌های هسته‌ای این کشور آغاز شده است.

در همین راستا با بررسی موضوع هسته‌ای سوریه در شورای امنیت سازمان ملل، روند رسیدگی به فعالیت‌های هسته‌ای این کشور از فاز فنی و حقوقی وارد مرحله سیاسی - امنیتی شده و این مسئله سبب شده است تا تحلیل‌ها در مورد احتمال تکرار سناریو برخورد آژانس با موضوع هسته‌ای ایران در مورد سوریه نیز تقویت شود.

مقدمه

مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در ۲۴ مه ۲۰۱۱ (۳ خردادماه ۱۳۹۰) گزارشی درباره سوریه منتشر و در آن ادعاهای آمریکا مبنی بر اینکه تأسیسات «دیرالزور» یک

راکتور هسته‌ای بوده است را تأیید کرد. متعاقب آن با فشارهای آمریکا پرونده سوریه در نشست ژوئن ۲۰۱۱ شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی رسماً رنگ و بوی سیاسی به خود گرفت در جلسه شورای حکام، ۱۷ کشور از ۳۵ کشور عضو، خواستار ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت به دلیل وجود «فعالیت‌های هسته‌ای پنهانی»^۱ شدند. ۶ کشور از جمله روسیه و چین رأی مخالف و ۱۱ کشور نیز رأی ممتنع دادند.

لازم به یادآوری است تأسیسات دیرالزور در ۶ سپتامبر ۲۰۰۷ توسط جنگنده‌های رژیم صهیونیستی بمباران شد و پس از آن بازرسان آژانس فقط یکبار از این تأسیسات بازرسی پادمانی کرده‌اند. در نمونه‌برداری‌هایی که طی این بازرسی به عمل آمد، مقداری آلودگی رادیواکتیو در اطراف تأسیسات مشاهده شد. توضیح سوریه درباره این آلودگی‌ها این بود که اسرائیلی‌ها حین بمباران مقداری مواد رادیواکتیو در منطقه پخش کرده‌اند از آن تاریخ به بعد آژانس هیچ‌گونه دسترسی به تأسیسات منهدم شده دیرالزور نداشته است.^۲

در این گزارش ضمن بیان سابقه‌ای کوتاه از فعالیت‌های هسته‌ای سوریه تلاش می‌شود تا با رمزگشایی اهداف آمریکا از ارجاع موضوع هسته‌ای سوریه به شورای امنیت، پیامدهای سیاسی و امنیتی آن، مورد کنکاش و بررسی قرار گیرد.

1. Clandestine Nuclear Activities

2. <http://www.globalsecurity.org>, 6 September, 2007.

گفتار اول - نگاهی کوتاه به سابقه فعالیت‌های هسته‌ای سوریه

بررسی اجمالی تلاش‌ها و فعالیت‌های هسته‌ای سوریه نشان می‌دهد که این کشور اساساً در قیاس با بسیاری دیگر از کشورهای فعال در حوزه هسته‌ای، فعالیت مختصر و محدودی در این حوزه داشته است. به عبارتی دمشق تا رسیدن به مرحله بومی‌سازی چرخه کامل سوخت هسته‌ای فاصله زیادی دارد که این خود نیاز این کشور به سوخت غنی شده را افزایش می‌دهد.^۱

ادعاهای آژانس و آمریکا در حالی مطرح می‌شوند که سوریه از سال ۱۹۶۳ به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی پیوسته و در سال ۱۹۶۸ پیمان منع گسترش تسلیحات اتمی را به امضا رسانده است. در اواسط سال ۱۹۷۰ دولت دمشق، «کمیسیون انرژی اتمی سوریه»^۲ را برای بهره‌گیری از ظرفیت‌های دانش هسته‌ای تأسیس کرد.

در سال ۱۹۸۲ سوریه از بنیانگذاران تشکیل «سازمان انرژی اتمی کشورهای عربی»^۳ بود. آرژانتین، هند، چین و روسیه چهار کشوری هستند که در زمینه همکاری‌های صلح‌آمیز هسته‌ای با سوریه همکاری می‌کنند.^۴

سوریه از سال ۱۹۹۰ مذاکراتی را با آرژانتین جهت خرید و ساخت یک رآکتور اتمی آغاز کرد، اما تحت فشار آمریکا این مذاکرات متوقف شد سوریه در دسامبر ۱۹۹۱ یک رآکتور تحقیقاتی ۳۰ کیلووات با منبع نوترونی از چین خریداری و سپس

1. <http://www.globalSecurity.org/wmd/world/syria/nuke.htm>

2. The Atomic Energy Commission of Syria (ACES)

3. Arab Atomic Energy Agency (AAEA)

4. Syria Nuclear Milestones – 1963 – 2009 Wisconsin Project on Nuclear Arms Control, <http://www.wisconsinproject.org>

کمیسیون انرژی اتمی سوریه ۹۸۰ گرم اورانیم غنی شده (۹۰ درصد) را دریافت کرد. روسیه و سوریه در سال ۲۰۰۳ قراردادی در زمینه ساخت تأسیسات اتمی به مبلغ دو میلیارد دلار امضا کردند که شامل یک رآکتور هسته‌ای نیز می‌شد.

سوریه در فوریه ۱۹۹۲ به منظور راستی‌آزمایی فعالیت‌های اتمی خود، «توافقنامه پادمان هسته‌ای»^۱ با آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای را به امضا رساند.

برای اولین بار ادعای وجود همکاری‌های پنهان هسته‌ای سوریه و کره شمالی توسط جامعه اطلاعاتی آمریکا در سال ۱۹۹۷ مطرح شد و موضوع هسته‌ای سوریه وارد فاز جنگ تبلیغاتی شد.

یکی از دلایل حرکت کند سوریه به سمت دانش هسته‌ای، کمبود منابع مالی است. برای مثال در ژوئیه ۱۹۹۸، روسیه موافقت کرد یک رآکتور تحقیقاتی ۲۵ مگاواتی آب سبک بسازد ولی به دلایل عدم تأمین منابع مالی اجرای آن متوقف شد برای اولین بار آژانس در اوت ۲۰۰۱ اعلام کرد سوریه ساخت یک تأسیسات محرمانه هسته‌ای در منطقه دیرالزور (الکبیار) در کنار رودخانه فرات را آغاز کرده است آمریکا قصد دارد بین شبکه قاچاق عبدالقدیر خان با ایران و سوریه وجود نوعی رابطه را تداعی کند به طوری که در سال ۲۰۰۱ مدعی شد مسئولان هسته‌ای سوریه به طور مخفیانه در ایران با عوامل عبدالقدیر خان - پدر بمب هسته‌ای پاکستان - دیدار کرده‌اند. نهادهای اطلاعاتی آمریکا در سال ۲۰۰۴ مدعی شدند سوریه به غیر از منطقه دیرالزور، تأسیسات هسته‌ای دیگری را در منطقه «دارالحاجر» و «دبابه» دارد به همین دلیل در

مه ۲۰۰۴ با صدور فرمان اجرایی ۱۳۳۳۸ اعلام کرد اشخاص حقیقی و حقوقی که با صادرات مواد و فناوری‌های مرتبط به توسعه دانش هسته‌ای سوریه کمک کنند در فهرست تحریم قرار می‌گیرند در نوامبر ۲۰۰۵ آمریکا با تصویب «قانون منع تکثیر سیاست هسته‌ای ایران و سوریه»^۱ دامنه تحریم‌ها را گسترش داد.

در سال ۲۰۰۶ جامعه اطلاعاتی آمریکا گزارش داد محموله‌ای از کره شمالی به منطقه دیرالزور ارسال شده است. متعاقب آن در ۶ سپتامبر ۲۰۰۷، جنگنده‌های رژیم صهیونیستی تأسیسات دیرالزور را بمباران کردند.

اسرائیل مدعی است دمشق با کمک کارشناسان هسته‌ای کره شمالی در حال ساخت تأسیسات محرمانه اتمی در دیرالزور بوده و واشنگتن نیز مدعی است عملیات پاکسازی سوریه بلافاصله پس از بمباران، احتمال وجود فعالیت‌های هسته‌ای محرمانه را تقویت می‌کند.^۲

در آوریل ۲۰۰۸، آمریکا مدعی شد رآکتور هسته‌ای دیرالزور با کپی‌برداری از مدل یانگ بیون و با هدف بازتولید پلوتونیم از بازپردازش زباله‌های هسته‌ای ایجاد شده است. در ژوئن ۲۰۰۸ بازرسان آژانس نمونه‌برداری از منطقه دیرالزور را آغاز کردند در اواخر سال ۲۰۰۸ آژانس اعلام کرد در نمونه‌گیری‌های بازرسان خود از تأسیسات دیرالزور آثار آلودگی‌های رادیواکتیو را مشاهده کرده است.

در سپتامبر ۲۰۱۰، «گلین دیویس، سفیر دائم آمریکا در آژانس بین‌المللی انرژی

1. Tran Syria Non – Poliferation Act

2. Albright, David and Brannan, Paul "Suspect Reactor Construction Site in Eastern Syria: The Site of the September 6 Israeli Raid?" The Institute for Science and International Security 23 October, 2007, [http://www.isis-online.org/publications/Suspectsite-24 October 2007.pdf](http://www.isis-online.org/publications/Suspectsite-24%20October%202007.pdf)

اتمی»^۱ خواستار اجرای کامل رژیم پادمان از تأسیسات مشکوک سوریه شد. در اقدامی موازی در نوامبر ۲۰۱۰، آژانس با ارائه گزارشی مدعی شد قسمت‌های بیشتری از تأسیسات دیرالزور تخریب و اطلاعات ناپدید شده‌اند و خواستار اجرای کامل نظام پادمان از طرف سوریه شد.^۲

در نهایت آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در ۲۴ مه ۲۰۱۱ گزارشی درباره سوریه منتشر و در آن ادعاهای آمریکا مبنی بر اینکه تأسیسات دیرالزور یک رآکتور هسته‌ای بوده است را تأیید کرد. این گزارش بهانه لازم برای ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت سازمان ملل را فراهم کرد.

گفتار دوم - دلایل اهمیت سوریه برای ایالات متحده

به‌طور کلی سوریه از جهات مختلفی برای آمریکا اهمیت دارد. این اهمیت سبب می‌شود که در هنگام تدوین و اجرای سیاست خاورمیانه از سوی هریک از دولت‌های آمریکا توجه ویژه‌ای به این کشور صورت گیرد. مهمترین دلایل اهمیت سوریه برای آمریکا عبارتند از:

1. Ambassador Glyn Davies, The Permanent Representative of the United States to the International Atomic Energy Agency (IAEA).

2. Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Syrian Arab Republic, Report by the Director General, GOV, 2010, 63, 23 November, 2010.

۱-۲. نقش سوریه در بحران فلسطین

سوریه یکی از بازیگران مهم در مناقشه صلح فلسطین است این کشور یکی از اضلاع مهم محور مقاومت در منطقه محسوب شده و یکی از چالش‌های اصلی آمریکا برای اجرای ملاحظات خود در قبال مناقشه فلسطین محسوب می‌شود. از سوی دیگر اشغال بخشی از اراضی سوریه توسط اسرائیل در بلندی جولان به‌طور کامل دمشق را درگیر بحران خاورمیانه کرده است. از این‌رو هرگونه طرح و برنامه آمریکا برای اجرای ملاحظاتهش در قبال این بحران از جمله پیشبرد فرایند سازش نیازمند همکاری و معاضدت سوریه است. اهمیت سوریه در مناقشه فلسطین به اندازه‌ای است که حدود یک سال قبل وزیر امور خارجه آلمان در دیدار با بشار اسد رئیس‌جمهور سوریه اعلام کرده بود که هر کس بخواهد از روند صلح در خاورمیانه حمایت کند باید به دنبال گفتگو با سوریه باشد از این‌رو نقش سوریه در مناقشه فلسطین اهمیت کشور در ملاحظات خاورمیانه‌ای آمریکا را بسیار چشمگیر کرده است.

۲-۲. نفوذ بالای سوریه در لبنان

سوریه یکی از مهمترین بازیگران عرصه سیاسی لبنان است. در حالی که آمریکا قصد دارد با حمایت از یک طیف خاص در لبنان زمینه همسویی کامل این کشور با سیاست‌های آمریکا در خاورمیانه را فراهم سازد، نفوذ سوریه در لبنان و حمایت مؤثر این کشور از جریان مقاومت و مشخصاً حزب‌الله مانع مهمی برای اهداف آمریکا محسوب می‌شود. بر همین اساس آمریکایی‌ها طراحی‌ها و توطئه‌های مختلفی را برای

پایان دادن به نفوذ سوریه در لبنان به انجام رسانده‌اند که سناریوی دادگاه رفیق حریری نخست‌وزیر سابق لبنان که چند سال پیش در یک اقدام تروریستی - مشکوک به قتل رسید، یکی از آنهاست.

۲-۳. روابط راهبردی سوریه با ایران

پس از وقوع انقلاب اسلامی در ایران، سوریه و ایران تبدیل به شرکای طبیعی یكدیگر شدند زیرا محاسبات استراتژیک و دشمنان مشترکی داشتند و هر دو مایل به افزایش نفوذ خود در توازن قدرت خاورمیانه بوده‌اند.^۱ در طول جنگ تحمیلی ایران در میان کشورهای منطقه خاورمیانه، نزدیک‌ترین روابط سیاسی - اقتصادی را با سوریه داشت، روابطی که مقامات دو کشور از آن با عنوان روابط استراتژیک یاد می‌کنند.^۲ در سال‌های پس از جنگ نیز این روابط ادامه یافت و بیش از پیش گسترش پیدا کرد. در این بین رخداد ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، ارائه طرح خاورمیانه بزرگ و تهاجم نظامی آمریکا به عراق، موجب امنیتی‌تر شدن اوضاع منطقه خاورمیانه شد. از سوی دیگر جنگ ۳۳ روزه اسرائیل با حزب‌الله و پس از آن تجاوز ۲۲ روزه صهیونیست‌ها به غزه، موجب تحکیم همکاری‌های میان ایران و سوریه شد. این امر نشان می‌داد که ایران و سوریه برخلاف سایر کشورهای منطقه در حمایت و پشتیبانی از جنبش‌های مقاومت اسلامی نظیر حزب‌الله، حماس و جهاد اسلامی متفق‌القول هستند. علاوه بر این به‌رغم

1. Iran and Syria: An Alliance Shaped by Mutual Foes, www.npr.org, 18 July, 2006.

۲. مختار حسینی، روابط خارجی ایران با کشورهای منطقه خاورمیانه در طول جنگ تحمیلی، پایگاه اطلاع‌رسانی

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، فصلنامه نگین، ش ۲.

آنکه ایران از سوی کشورهای غربی و برخی از کشورهای عربی به تلاش جهت دستیابی به بمب اتمی متهم شد، با این حال سوریه همواره از فعالیت‌های هسته‌ای ایران دفاع کرده است که این مسئله نیز از روابط نزدیک دو کشور حکایت دارد.^۱

این وضعیت سبب شده است که ایالات متحده آمریکا حساسیت بالایی نسبت به روابط سوریه با جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. اساساً یکی از سیاست‌های قدیمی آمریکا در خاورمیانه تلاش برای انزوای ایران در منطقه از طریق تضعیف روابط کشورهای منطقه با ایران بوده است. در چنین شرایطی توسعه روابط سوریه با ایران در تقابل با ملاحظات و سیاست‌های واشنگتن در منطقه قلمداد می‌شود.

این مسئله باعث شد که آمریکایی‌ها همواره در جستجوی راهکارهای مناسب برای تضعیف روابط قوی سوریه با ایران باشند. حمایت سوریه از ایران به معنای تقویت توان تهران برای پیگیری اهدافش در خاورمیانه است که نوعاً با منافع آمریکا ناسازگار می‌باشد.

سوریه در میان کشورهای منطقه بالاترین سطح روابط با جمهوری اسلامی ایران را دارد و همین مسئله حساسیت آمریکا نسبت به سوریه را دوچندان ساخته و اهمیت تلاش برای منصرف ساختن مقامات سوری از توسعه روابطشان با ایران را نزد آمریکایی‌ها بیشتر می‌کند.^۲

1. Syria, Iran and the Mideast Conflict, Council on Foreign Relations, www.cfr.org, 18 July, 2006.

2. Syria and Iran Defend. Strong ties, English. Aljazeera.net, 26 Feb, 2010.

گفتار سوم - واکاوی اهداف آمریکا از اعمال فشار بر سوریه

۳-۱. نقش سلطه آمریکا در ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت

تردید نیست که ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت بیش از آنکه از طریق مراحل و ملاحظات حقوقی طی مسیر کرده باشد، در چارچوب فشارهای سیاسی آمریکا و متحدانش محقق شده است.

در همین راستا روزنامه وال استریت ژورنال در مقاله‌ای به قلم «جی سالمون»^۱ در ۱۵ مه ۲۰۱۱ تصریح کرد: «آمریکا و متحدانش در تلاش برای تحت فشار گذاشتن بشار اسد رئیس‌جمهور سوریه، در حال لابی کردن با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی هستند تا به‌طور رسمی دمشق را به ساختن پنهانی یک رآکتور هسته‌ای متهم کنند». سالمون ادامه می‌دهد که مقامات آمریکایی و اروپایی گفته‌اند که اعلام چنین اتهاماتی از جانب «یوکیا آمانو»^۲ مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی می‌تواند موجب شود که شورای امنیت سازمان ملل در ماه‌های آینده از سوریه انتقاد کرده و شاید این کشور را مجازات کند.

وال استریت ژورنال در مورد جزئیات اجرایی کار می‌نویسد: آمریکا و اروپا به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی توصیه کرده‌اند در گزارش سه ماهه خود اعلام کند که بازرسانش به این نتیجه رسیده‌اند که تأسیساتی که توسط اسرائیل بمباران شد یک رآکتور اتمی بوده است. چنین اقدامی موجب می‌شود که ۳۵ عضو شورای حکام

1. J. Salmon

2. Yukiya Amano, IAEA General Director

آژانس قطعنامه‌ای صادر و در آن تخطی دمشق را از تعهداتش به آژانس اعلام کنند. در این صورت پرونده سوریه به شورای امنیت سازمان ملل فرستاده خواهد شد. نکته بسیار مهم در اینجا این است که وال استریت ژورنال و مقام‌های آمریکایی، و اروپایی که با آن گفتگو کرده‌اند به هیچ‌وجه نمی‌گویند آژانس اطلاعات جدیدی مبنی بر اینکه تأسیسات دیرالزور یک رآکتور هسته‌ای بوده به دست آورده است، بلکه از محتوای گزارش کاملاً روشن است که اطلاعات آژانس نسبت به گذشته هیچ تغییری نکرده، اما این کشورها به دلایل مشخصاً سیاسی خواهان آن بودند که آمانو از اطلاعات قبلی خود نتیجه‌ای جدید بگیرد و بدون هیچ‌گونه مدرکی اعلام کند دیرالزور یک رآکتور هسته‌ای بوده است.

اطلاعاتی که از طریق این روزنامه و سایر منابع منتشر شده است کاملاً سیاسی بودن فرایند ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت را تأیید می‌کند. حال سؤال این است که آمریکا بنا بر چه ملاحظات و دلایلی چنین سیاستی را در قبال موضوع هسته‌ای سوریه در پیش گرفته است. با توجه به قطعیت دخالت آمریکا در موضوع هسته‌ای سوریه و ارجاع پرونده این کشور به شورای امنیت سازمان ملل، این سؤال پیش می‌آید که چه اهداف و انگیزه‌هایی در پس این اقدام است؟ در واقع سؤال این است که آمریکا از ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت به دنبال تحقق چه نیاتی است. در اینجا به مهمترین انگیزه‌ها و اهداف آمریکا از این اقدام اشاره می‌شود.

۲-۳. بازنگری سوریه در برقراری روابط راهبردی با ایران

یکی از مهمترین سیاست‌های آمریکا در قبال سوریه در سال‌های گذشته تلاش برای جدا کردن سوریه از جمهوری اسلامی ایران بوده است اساساً از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی ایران رویه کلی واشنگتن نسبت به آن درخصوص تضعیف نظام جمهوری اسلامی سبب شده است که راهکارها و راهبردهای مختلفی برای تحقق این هدف مد نظر مقامات کاخ سفید قرار گیرد زمانی این هدف از طریق ترغیب رژیم صدام به راه‌اندازی جنگ بر ضد ایران و حمایت همه‌جانبه از صدام در این جنگ پیگیری می‌شد و زمانی هم از طریق تشدید فشارهای اقتصادی سیاست تضعیف ایران دنبال می‌شد. در این میان تلاش برای انزوای جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در منطقه خاورمیانه یک جزء اصلی راهبرد آمریکا برای تضعیف نظام جمهوری اسلامی را تشکیل داده است. در این میان طی سال‌های گذشته دولت سوریه یکی از مهمترین چالش‌های آمریکا برای تحقق سیاست انزوای ایران بوده است. چراکه مقامات سوری چه در دوران حافظ اسد و چه در دوران بشار اسد همواره از طریق برقراری روابط نزدیک با جمهوری اسلامی ایران در جهت مخالف سیاست واشنگتن برای انزوای ایران گام برداشته‌اند. این مسئله سبب شده است که مقامات آمریکایی همواره به‌طور مستقیم و غیرمستقیم خواستار انصراف سوریه از پی‌ریزی روابط راهبردی با ایران شوند. این تقاضا البته همواره مورد مخالفت مقامات سوری بوده است. به همین دلیل آمریکا همواره در پی استفاده از اهرم‌ها و ابزارهای فشار بر سوریه برای تغییر سیاست این کشور نسبت به ایران بوده است. این بار نیز به‌نظر می‌رسد که موضوع

پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت براساس اهداف و ملاحظات خاص صورت می‌گیرد که استفاده از آن به‌عنوان یک اهرم فشار مضاعف بر دمشق برای تغییر روابطش با تهران یکی از مهمترین آن می‌باشد.

۳-۳. قطع حمایت سوریه از جبهه مقاومت

سوریه یکی از مهمترین اضلاع جبهه مقاومت در خاورمیانه است. محاسبه این دولت از راهبرد و جنبش مقاومت در فلسطین و لبنان از مهمترین دلایل شکست طرح‌های آمریکا برای پیشبرد روند سازش در منطقه بوده است. از این رو طی سال‌های گذشته یک بخش مهم از تلاش‌های دیپلماتیک و اطلاعاتی آمریکا در خاورمیانه معطوف به تضعیف رابطه سوریه با جبهه مقاومت و قطع این رابطه بوده است.

طراحی توطئه قتل رفیق حریری و متهم کردن سوریه به دخالت در آن و اقدامات بعدی که منجر به خروج نیروهای سوریه از لبنان شد همگی حاکی از تلاش سازمان‌یافته آمریکا برای جدایی سوریه از محور مقاومت دارد. تا زمانی که گروه‌هایی همچون حزب‌الله در لبنان از حمایت سوریه برخوردارند آمریکا نمی‌تواند نسبت به اجرای طرح‌هایش در منطقه خوشبین باشد. از این رو واشنگتن تلاش زیادی برای گسست رابطه سوریه و مقاومت به عمل آورده است. به نظر می‌رسد ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت تازه‌ترین تدبیر آمریکا برای پایان دادن به این رابطه باشد. آمریکا قصد دارد تا از طریق این اقدام فشارها بر سوریه را افزایش دهد تا در رایزنی‌ها با این کشور موضع دمشق را تضعیف نماید. قصد آمریکا آن

است که با دخالت فعال در پرونده هسته‌ای سوریه این کشور را وادار به امتیازدهی در اموری نظیر ارتباطش با جبهه مقاومت کند. می‌توان انتظار داشت که آمریکا عدم تشدید فشار بر پرونده هسته‌ای سوریه و جلوگیری از وضع تحریم‌های شورای امنیت بر ضد آن را مشروط به کوتاه آمدن سوریه از مواضعش در قبال جبهه مقاومت و عدم حمایت دمشق از این جبهه نماید.

۳-۴. تقویت موضع رژیم صهیونیستی

موضع رژیم صهیونیستی در چند سال اخیر به واسطه تحولات مهمی نظیر روی کار آمدن حماس، قدرت‌یابی حزب‌الله لبنان و شکست در جنگ‌های ۳۳ روزه و ۲۲ روزه به شدت ضعف شده است. این روند با وقوع انقلاب‌های مردمی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا و سقوط رژیم‌های مورد حمایت رژیم صهیونیستی نظیر حسنی مبارک تشدید شده است.

در این میان تقویت موقعیت و نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در کنار موفقیت‌های چشمگیر کشورمان در حوزه هسته‌ای بیش از پیش رژیم صهیونیستی را در موضع ضعف قرار داده است.

در چنین شرایطی ایالات متحده آمریکا تلاش دارد تا از طریق ضربه زدن به موقعیت یکی از اضلاع جبهه مقاومت یعنی سوریه، اندکی توازن را به صحنه مناقشه خاورمیانه برگردانده و باعث تقویت موضع رژیم صهیونیستی شود. از این رو اقدام آمریکا در ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت بخش دیگری از سیاست‌های

حمایت‌آمیز آمریکا نسبت به رژیم صهیونیستی قلمداد می‌شود. طبعاً چنانچه این روند به کنار رفتن بشار اسد از عرصه قدرت منجر گردد (از طریق تحریک ناآرامی داخلی) این مسئله می‌تواند بیش از پیش منافع صهیونیست‌ها در منطقه را تأمین نماید.

۳-۵. جلوگیری از تکرار سناریوی ایران

آمریکا در طول سال‌های گذشته از ابزارهای مختلفی از فشار سیاسی و تحریم اقتصادی گرفته تا تهدید نظامی را برای جلوگیری از پیشرفت هسته‌ای ایران مورد استفاده قرار داده بود. با این حال هیچ‌یک از این اقدامات مانع از موفقیت ایران در حوزه انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای نشد. به‌گونه‌ای که امروز آمریکایی‌ها شاهد شکست تلاش‌های ضدایرانی خود در حوزه هسته‌ای بوده و با واقعیتی به نام ایران هسته‌ای مواجهند. این مسئله نگرانی آمریکا را از تکرار سناریوی ایران در کشوری چون سوریه که به‌لحاظ مواضع منطقه‌ای و بین‌المللی با جمهوری اسلامی ایران هماهنگ است به‌دنبال داشته است. چراغ سبز آمریکا به رژیم صهیونیستی برای حمله به نیروگاه «دیرالزور» دقیقاً در نتیجه همین نگرانی به انجام رسید. این نگرانی همچنین آمریکا را به اقدامی عجولانه در زمینه اعمال فشار بر آژانس بین‌المللی انرژی اتمی جهت ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت رهنمون ساخته است.

چنانچه منطقه خاورمیانه در آینده شاهد تکرار سناریوی ایران در مورد سوریه باشد و این کشور نیز به واقعیتی هسته‌ای تبدیل شود، این امر به معنای افزایش شدید چالش‌های واشنگتن در خاورمیانه خواهد بود.

۳-۶. تحریک ناآرامی‌های داخلی در سوریه

سوریه در چند ماه اخیر شاهد بروز ناآرامی در برخی مناطق و شهرهای خود بوده است. درحالی که به‌طور طبیعی تمام توجه نظام سیاسی در این کشور باید معطوف به حل ناآرامی‌های داخلی و احیای ثبات و امنیت در این کشور باشد، ایالات متحده آمریکا از طریق ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت تلاش می‌کند تا دولت این کشور را همزمان درگیر یک بحران بین‌المللی کند تا از این طریق از توان آن برای حل مسائل داخلی کاسته شود. این وضعیت می‌تواند سوریه را در موضع ضعف قرار داده و زمینه امتیازگیری از آن توسط آمریکا را وسعت بخشد. در عین حال چنین سیاستی می‌تواند به تحریک بیشتر مخالفان در داخل سوریه برای تدارک اقدامات براندازانه بر ضد حکومت بشار اسد شود.

گفتار چهارم - پیامدهای ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت

اقدام آمریکا در اعمال فشار به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی جهت ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت سازمان ملل قطعاً پیامدهای مهمی را به بار خواهد آورد که این پیامدها عمدتاً نشئت گرفته از سیاسی شدن روند بررسی این پرونده در آژانس است. پیامدهای ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت در سطوح مختلف سیاسی و امنیتی قابلیت تحقق دارد و به‌لحاظ حوزه ژئوپلیتیکی عمدتاً بر منطقه خاورمیانه متمرکز خواهد بود. به‌طور خلاصه پیامدهای فوق را می‌توان در موارد ذیل قابل پیش‌بینی دانست.

۴-۱. تقویت اتحاد سوریه با جمهوری اسلامی ایران

هرچند یکی از انگیزه‌های اصلی آمریکا از پیگیری این اقدام سیاسی، تلاش برای اعمال فشار بر سوریه جهت قطع روابط استراتژیکش با ایران است، اما نشانه قدرتمندی که از تأیید و تحقق این هدف آمریکا حکایت داشته باشد به چشم نمی‌خورد. سوریه و ایران دو کشور مهم خاورمیانه هستند که به درک عمیقی نسبت به ضرورت اتحاد با یکدیگر جهت مقابله با تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای دست یافته‌اند.

اقدام سیاسی آمریکا در ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت سازمان ملل متحد بیش از هر چیز مؤید آن است که تهران و دمشق از دشمنان مشترکی برخوردار هستند. این دشمنان برای ضربه زدن به نظام‌های سیاسی ایران و سوریه و منافع ملی آنها از روش‌های یکسانی استفاده می‌کنند. ایالات متحده آمریکا دقیقاً در حال اجرای همان سناریویی در سوریه است که قبلاً در قبال ایران دنبال کرده بود. در واقع اعمال فشار به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی جهت ارجاع پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت و تصویب چندین قطعنامه در این نهاد بر ضد ایران به منظور اعمال فشار سیاسی و اقتصادی علیه کشورمان سناریویی است که دقیقاً در مورد سوریه نیز در دستور کار قرار گرفته است. این مسئله بار دیگر مشترک بودن تهدیدها و دشمنان ایران و سوریه را تأیید می‌کند و همین مسئله انگیزه‌ها برای تقویت اتحاد دو کشور را افزایش می‌دهد.

مخالفت سریع و صریح ایران با ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت نمونه خوبی از این مسئله است که برخورد آمریکا با سوریه و تقویت اتحاد دو

کشور را به دنبال داشته است.

در بیانیه‌ای که از سوی سفیر و نماینده دائمی جمهوری اسلامی ایران در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی مورخ ۱۰ ژوئن ۲۰۱۱ خطاب به مدیرکل آژانس منتشر شده به وضوح بر این نکته تأکید شد که مسئله سوریه نمونه آشکار استفاده ابزاری از سازمان‌های بین‌المللی به ویژه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و شورای امنیت سازمان ملل است.^۱

طبعاً استفاده ابزاری قدرت‌های بزرگ از سازمان‌های بین‌المللی از جمله آژانس و شورای امنیت، ایران و سوریه را هرچه بیشتر نسبت به ضرورت تحکیم اتحاد و روابط خود با یکدیگر و مقابله با توطئه‌های خارجی متقاعد خواهد ساخت. از این رو تقویت اتحاد و نزدیکی بیشتر سوریه و ایران به یکدیگر می‌تواند به عنوان یکی از پیامدهای ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت قلمداد شود.

۲-۴. پیچیده‌تر کردن مناقشه فلسطین

اعمال فشار سیاسی به سوریه درخصوص پرونده هسته‌ای این کشور قطعاً تأثیر چشمگیر بر رفتار و مواضع این کشور در حوزه سیاست خارجی خواهد داشت. چنانچه آمریکا و کشورهای غربی مایل به تشدید تقابل خود با سوریه در حوزه هسته‌ای باشند، این امر می‌تواند تشدید رویارویی آنها در سایر حوزه‌ها را به دنبال داشته باشد. از مهمترین این حوزه‌ها می‌توان به مناقشه فلسطین اشاره کرد، حوزه‌ای

1. Press TV- Iran Critizes IAEA Resolution on Syria, www.Prosstv.ir, 9 July, 2011.

که آمریکایی‌ها سال‌هاست تلاش دارند تا موضع سوریه را در قبال آن نرم کنند تا طرح‌های آمریکا در زمینه پیشبرد روند سازش به نتیجه برسد. با این حال اتخاذ مواضع ضدسوری از سوی آمریکا در حوزه هسته‌ای سبب خواهد شد تا زمینه برای همراه ساختن سوریه در حوزه بحران فلسطین بیش از گذشته محدودتر شود. بر همین اساس برخی تحلیلگران و کارشناسان در غرب با ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت مخالفت کرده‌اند. از نظر آنها این اقدام باعث سرسخت‌تر شدن دولت بشار اسد در مقابل درخواست‌ها و برنامه‌های غرب درباره مسئله صلح اعراب و اسرائیل خواهد شد.^۱

۳-۴. تشدید اختلاف بین قدرت‌های بزرگ

چین و روسیه مخالف تشدید فشارهای غرب به سوریه چه در قضیه ناآرامی‌های داخلی این کشور و چه در مورد پرونده هسته‌ای آن هستند. به‌ویژه روسیه در مورد پرونده هسته‌ای روسیه اختلاف نظر شدیدی با آمریکا دارد. بر همین اساس مسکو با قطعنامه شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در ۱۹ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰ مخالفت کرد و به آن رأی منفی داد.

در بیانیه‌ای که نماینده کشور روسیه در شورای حکام آژانس انرژی اتمی منتشر کرد تأکید شده بود که شورای امنیت مسئول حفظ صلح و امنیت بین‌الملل است و سایت «دیرالزور» دیگر وجود خارجی ندارد و به همین دلیل هیچ‌گونه تهدید

1. Under Pressure, Syria Offers Nuclear Cooperation, www.realclearworld.com, 30 May, 2011.

برای صلح و امنیت بین‌المللی به حساب نمی‌آید در نتیجه ما نمی‌توانیم با این قطعنامه موافقت کنیم و به آن رأی منفی می‌دهیم.

این قطعنامه نابجا و مغرضانه است. در بخش دیگری از این بیانیه آمده است که «یک کشور زمانی می‌تواند به پیروی نکردن از آژانس متهم شود که تبادل مواد هسته‌ای صورت گرفته باشد، چیزی که در مورد سوریه صدق نمی‌کند. ضمناً وظیفه آمانو نبود که درباره احتمال وجود یک رآکتور هسته‌ای در سوریه تحلیلی ارائه کند. آژانس نباید برمبنای فرضیات یا گمانه‌زنی‌ها نتیجه‌گیری کند به‌ویژه در موقعیتی که فقدان اطلاعات مشخص وجود دارد». این درحالی بود که چین نیز در بیانیه‌ای مشابه اعلام کرد که دلیلی نمی‌بیند این قطعنامه را تصویب کند یا سوریه را به شورای امنیت ارجاع دهد.^۱

اما علیرغم مخالفت این دو کشور، سرانجام شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی تحت فشار و نفوذ آمریکا اقدام به ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت کرد. هم روسیه و هم چین این اقدام آمریکا را در چارچوب یک‌جانبه‌گرایی آمریکا در نظام بین‌الملل تفسیر می‌کنند و از این رو قابل پیش‌بینی است که در آینده نیز به‌طور جدی با تحرکات آمریکا در پرونده هسته‌ای سوریه مخالفت ورزند.

در این میان روسیه با توجه به روابط نزدیکی که با سوریه دارد هرگونه اقدامات آمریکا برای تضعیف یا ساقط کردن دولت بشار اسد را مغایر منافع خود می‌بیند. چراکه معلوم نیست که حکومت بعدی که با فشار آمریکا در سوریه به صحنه

1. Under Pressure, Syria Offers Nuclear Cooperation, www.realclearworld.com, 30 may, 2011.

بیاید تمایلی برای گسترش روابط با روسیه داشته باشد.

روس‌ها عملاً می‌دانند که چنانچه دولت اسد سقوط کند، جایگزین آن دولت طرفدار غرب خواهد بود و این نمی‌تواند منافع روسیه را تأمین کند.^۱ از آن گذشته روسیه منافع اقتصادی مهمی در روابط با سوریه دارد و از این رو نگران است که سیاست‌های آمریکا در قبال این کشور منافع مسکو در سوریه را به خطر اندازد.

باید توجه داشت که سوریه یکی از مهمترین بازارهای تسلیحاتی روسیه است. به‌طور کلی زمینه‌های همکاری نظامی بین دمشق و مسکو را می‌توان در حول چند موضوع مهم شامل فروش جنگنده‌های میگ ۳۱، استقرار سیستم‌های موشکی روسیه اس اس ۲۶ یا اسکندر در سوریه و انتقال ناوهای ناوگان دریای سیاه روسیه از «بندر سواستوپول»^۲ برای ایجاد پایگاه دریایی در «بندر طرطوس»^۳ سوریه در مدیترانه و تقویت توان دفاعی سوریه با سلاح‌های جدید و مدرن روسیه نظیر سامانه موشکی و دفاعی اس ۳۰۰ ذکر کرد قرارداد فروش جنگنده‌های پیشرفته روسی از نوع میک به ارزش ۴۰۰ تا ۵۰۰ میلیون دلار در جریان سفر ماه اوت ۲۰۰۸ بشار اسد رئیس‌جمهور سوریه به مسکو امضا شد.^۴

روسیه نگران آن است که اقدامات یک‌جانبه آمریکا بر ضد سوریه از جمله ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت و تشدید فشارها علیه این کشور مخالفت

1. UN. Nuclear Agency Brings Syria to Security Council, www.reuters.com, 14 July, 2011.

2. Sevastopol Port

3. Tartous Port

4. From Syria Fishing Port to Naval Power Base, www.guardian.co-auk, 8 October, 2008.

می‌کند. قابل انتظار است که با تشدید فشارهای آمریکا در آینده مخالفت‌های روسیه نیز افزایش یابد.

این مسئله به معنای تشدید اختلافات قدرت‌های بزرگ بر سر پرونده هسته‌ای سوریه خواهد بود.

۴-۴. تشدید روند کاهش قدرت نرم آمریکا در خاورمیانه

رویکرد مردم خاورمیانه نسبت به آمریکا به‌ویژه در یک دهه اخیر به‌شدت منفی شده است، این امر بیش از هر چیز ناشی از سیاست‌های آمریکا در منطقه خاورمیانه به‌ویژه در زمینه حمایت مطلق از رژیم صهیونیستی، نادیده گرفتن حقوق فلسطینی‌ها، حمایت از رژیم‌های دیکتاتور، اشغال عراق، رسوایی ابوغریب و... است. پیگیری چنین سیاست‌هایی از سوی آمریکا از نظر مردم منطقه خاورمیانه نسبت به این کشور را به‌شدت منفی کرده به‌گونه‌ای که بسیاری از نهادهای معتبر نظرسنجی در خود آمریکا نیز به این مسئله اعتراف کرده‌اند. براساس یک نظرسنجی که در کشورهای مصر، اردن، لبنان، مراکش، عربستان و امارات انجام شده است ۹۱ درصد از مردم این کشورها از سیاست‌های آمریکا در منطقه ابراز انزجار و ناراضی‌ت‌ی کرده‌اند نتایج نظرسنجی «انستیتو عرب - آمریکا» نشان می‌دهد که آمریکا نزد ۹۵ درصد مردم مصر منفور است و در سایر کشورهای منطقه نیز سطح بالایی از نفرت از آمریکا وجود دارد.^۱

بر همین اساس برخی صاحب‌نظران آمریکایی نسبت به وضعیت وخیم قدرت نرم

1. New Poll Finds U.S. Viewed Less Favorably in Arab World, The Arab American Institute, 13 July, 2011.

آمریکا در منطقه خاورمیانه هشدار داده‌اند. به نظر می‌رسد تشدید سیاست‌هایی که بر ضد کشورها و مردم خاورمیانه است روند وخامت قدرت نرم آمریکا در این منطقه را تشدید خواهد کرد.

ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت به واسطه اینکه با ملاحظات سیاسی همراه بود و اقدامی آشکار جهت تضعیف یکی از پایه‌های محکم جبهه‌های ضدصهیونیستی در خاورمیانه است، با واکنش منفی عمومی در خاورمیانه مواجه شده است.

درواقع اقدام آمریکا علیه سوریه نزد مردم منطقه به‌عنوان یکی دیگر از جلوه‌های اقدامات ضدملی و مردمی آمریکا قلمداد خواهد شد و این مسئله افزایش نفرت عمومی از آمریکا در خاورمیانه را به‌دنبال دارد که به‌نوبه خود تأثیر مهمی بر تشدید روند سقوط قدرت نرم آمریکا در این منطقه خواهد داشت.

گفتار پنجم - واکاوی سیاست آمریکا در قبال سوریه از منظر امنیت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران

یکی از ملزومات مدیریت استراتژیک امنیت ملی؛ روندکاوی و آسیب‌شناسی دقیق تحولات سیاسی - اجتماعی است که در حلقه‌های منظومه امنیتی جمهوری اسلامی ایران به وقوع پیوسته یا درحال شکل‌گیری است. یکی از این موارد کالبدشکافی سیاست‌های آمریکا و متحدانش در قبال سوریه است. نکته قابل تأمل این است که هرچند سوریه در دومین حلقه منظومه امنیتی جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته ولی

از لحاظ بازخورد آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، از اهمیت راهبردی برخوردار است.

با توجه به روابط راهبردی تهران و دمشق، نهادهای ذیربط باید سناریوهای حاصل برای فشار بر موضوع هسته‌ای سوریه یا گسترش ناآرامی به سایر شهرهای این کشور و تأثیر آن بر منافع خاورمیانه‌ای جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در تعاملات خود با حزب‌الله را از منظر امنیت ملی بررسی کنند.

برخی ویژگی‌های ناآرامی‌های سوریه عبارتند از:

- اعتراضات به‌صورت متراکم و تعداد معترضان قابل توجه بوده است،
- شعارها برعکس کشورهای دیگر از همان ابتدا حالت براندازانه داشتند،
- ناآرامی‌ها در مناطق برخوردار از موزاییک‌های قومی، بیشتر بوده است،
- برخورد دولت در فاصله کمی از اعتراضات حالت قهرآمیز به‌خود گرفت،
- استفاده معترضان از بسیج مردمی با شعارهای مذهبی و ملی‌گرایانه پررنگ بوده است، به‌طوری که تجمعات روزهای جمعه را با عنوان «جمعه شأن و اعتبار»^۱ می‌نامند.
- در برابر چگونگی مقابله با معترضان سوری، دو دیدگاه تقابل (مشت آهنین) و مصالحه وجود دارد. تقابل‌گرایان معتقدند براساس نظریه «ساموئل هانتینگتون»^۲ بدترین زمان برای اصلاحات، زمانی است که اعتراضات به کف خیابان‌ها کشیده شده و چراغ سبز بشمار اسد برای پیشبرد فرآیند اصلاحات آن هم در زمانی که اعتراضات نوپا بود را یکی از دلایل روحیه گرفتن مخالفان برای گسترش اعتراضات ارزیابی

1. Dignity Friday
2. Samuel Huntington

می‌کنند. این گروه، اصلاحات بشار اسد از قبیل برقراری آشتی ملی، لغو حالت فوق‌العاده در ۱۹ آوریل ۲۰۱۱، نشست با مخالفان، آزادی زندانیان سیاسی، افزایش فضای باز رسانه‌ای، لغو دادگاه‌های امنیتی ایالتی و مجوز به تجمعات قانونی در شرایطی که شعار معترضان به‌جای اصلاح‌طلبی حالت براندازی را داشته، خطای استراتژیک بشار اسد در مدیریت بحران بوده است.

اهمیت آینده سیاسی سوریه و بازخورد آن بر ساختار امنیتی منطقه، به حدی است که توجه کمیسیون‌های کنگره آمریکا را نیز به‌خود جلب کرده است. برای مثال کمیسیون روابط خارجی مجلس نمایندگان در ۲۱ ژوئن ۲۰۱۱ جلسه استماعی را با عنوان «ایران و سوریه: گام‌های بعدی» را به ریاست «خانم ایلنا راس لتین»^۱ برگزار کرد که در آن علاوه بر قانونگذاران شاخص کنگره، جان بولتون و «اولی هاینون» از مؤسسه آمریکن اینترپرایز نیز حضور داشتند. در این جلسه «هاوارد برمن» و «مایکل مک‌کال» نمایندگان مردم ایالت کالیفرنیا و تگزاس، به‌صراحت اعلام کردند دولت سوریه باید در حدی تضعیف شود که در دو جبهه حماس و ایران بتوان امتیازاتی را از سوریه دریافت کرد. «جان بولتون» نیز اعلام کرد از فضای ایجاد شده بر اثر ناآرامی‌های سوریه باید در جهت فشار بر سیاست‌های هسته‌ای تهران و دمشق بهره‌برداری کرد.^۲ یکی از نکات قابل تأمل جلسه استماع کنگره، پیشنهاد «رابرت ساتلوف» معاون اجرایی مرکز پژوهشی مؤسسه واشنگتن در امور خاور نزدیک

1. Illeana Ros-Lehtinen (R-FL)

2. Congressional Hearing "Iran and Syria: Next Steps", <http://pomed.org/blog/2011/06/pomed-notes-congressional-hearing-iran-syria-next-steps.html/>

مبنی بر «ایجاد مناطق امداد بشردوستانه»^۱ در سرحدات سوریه است که قرائن نشان می‌دهد بخشی از صحنه‌پردازی آن با مدیریت آمریکا توسط ترکیه در حال اجراست. رابرت ساتلوف همچنین پیشنهاد داد: «گروه تماس بین‌المللی»^۲ برای حمایت سازماندهی شده از معترضان سوری و رهبران گروه مخالف تشکیل شود.^۳

ارائه یک تحلیل جامع و واقع‌بینانه از ناآرامی‌های سوریه و چشم‌انداز آن، مستلزم این است که تحولات این کشور در هر سه سطح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی بررسی و در عین حال، ارزیابی دقیق از موقعیت و توانایی هر یک از بازیگران رقیب و درگیر در هر سه سطح ارائه شود. افق تحولات سوریه به صورت مستقیم منافع ایران، عراق، لبنان، ترکیه، اردن، آمریکا، فرانسه، انگلیس، عربستان و رژیم صهیونیستی را تحت تأثیر قرار می‌دهد که هرکدام منافع متضاد، موازی یا مشترکی را در این کشور دارند.^۴ برای مثال جمهوری اسلامی ایران از منظر امنیتی، دفاعی و سیاسی، ترکیه از منظر اقتصادی - دفاعی، عراق از منظر امنیتی - اقتصادی، لبنان از منظر سیاسی - امنیتی و اردن از منظر سیاسی از تحولات سوریه تأثیر می‌پذیرند. در این میان جمهوری اسلامی ایران علاوه بر ارزیابی تحولات درونی سوریه، باید رفتار هرکدام از بازیگران فوق‌الذکر را به دقت تحلیل کرده و پاداستراتژی لازم در سناریوهای مختلف را پیش‌طراحی کند. علاوه بر دولت - ملت‌ها، برخی سازمان‌های بین‌المللی جهانی و منطقه‌ای همانند شورای امنیت سازمان ملل و اتحادیه عرب یا

1. Humanitarian Relief Zones

2. International Contact Group

3. Dr. Robert Satloff, Executive Director, the Washington Institute For Near East Policy

4. Ibrahim Saif, "Syria: Crisis May Hurt Economies of Turkey, Lebanon, Jordan & Iraq, 13 August 2011, <http://carnegie-mec.org/publications/?fa=45355&lang=en>

برخی نهضت‌های اسلامی رادیکال همانند اخوان المسلمین نیز نقش فعالی را در روند تحولات سوریه ایفا می‌کنند. با این حال به نظر نمی‌رسد رایزنی‌های اتحادیه عرب در سوریه برخلاف لیبی اهداف براندازنه را دنبال نماید.

بندهای پیشنهادی وزرای خارجه اتحادیه عرب برای برون‌رفت از بحران سوریه که با مخالفت دمشق مواجه شد عبارتند بودند از:

- توقف سرکوب و بازگشت ارتش به پادگان‌ها،
- آزادی زندانیان سیاسی و بازداشت‌شدگان،
- آغاز اصلاحات سیاسی،

تشکیل دولت وحدت ملی ائتلافی به ریاست نخست‌وزیری که مقبول همه جریان‌های معارض باشد،

در این میان نهادهای ذیربط باید اهداف، جنس و ماهیت نقش‌آفرینی ترکیه در معادلات خاورمیانه عربی به‌ویژه سوریه را از منظر امنیت استراتژیک مورد کنکاش قرار دهند.

ترکیه نیز از بازیگران فعال در تحولات سوریه است که می‌تواند نقش ایران را در معادلات منطقه‌ای کمرنگ نماید. با فروپاشی امپراطوری عثمانی و تجزیه قلمرو آن به دولت - ملت‌های گوناگون و تشدید استعمار انگلیس و فرانسه در خاورمیانه، ترکیه وارد دوره‌ای از رکود و سردرگمی ایدئولوژیک شده بود ولی شواهد نشان می‌دهد آنکارا درحال ترمیم و بازسازی خود به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای است که می‌تواند برای جمهوری اسلامی ایران به‌صورت توأمان دارای فرصت و تهدید باشد.

یکی دیگر از عواملی که پتانسیل بروز ناامنی در سوریه را افزایش داده، تقویت ناسیونالیسم کردی و ضعف برنامه‌ای منسجم برای مقابله با آن بوده است. در این میان آنکارا با حمایت از معترضان کرد سوریه به صورت غیرمستقیم در راستای ترمیم چهره خود در میان اکراد ترکیه نیز گام برمی‌دارد.

یکی دیگر از بازیگران تأثیرگذار در تحولات داخلی سوریه و برخی کشورهای منطقه از جمله اردن، مصر و سودان؛ جنبش اخوان المسلمین است که بایسته است جمهوری اسلامی ایران نقش و جایگاه آن در روند خیزش مردم منطقه را به دقت مورد واریسی و کنکاش قرار دهد، به ویژه اینکه الگوی واحدی از ارتباطات اخوان المسلمین در کشورهای مختلف وجود ندارد. برای مثال، حماس در نوار غزه با اخوان المسلمین مصر مرتبط است، در حالی که حماس در کرانه باختری با اخوان المسلمین اردن ارتباط دارد. علاوه بر این، در حالی که رهبری خارجی حماس در دمشق مستقرند و این کشور از آن حمایت می‌کند، اما در سوریه اخوان المسلمین منحل اعلام شده است.

بارزترین ویژگی اخوان المسلمین در سوریه، مخالفت دائمی آن با دستگاه سیاسی کشور است که از مهمترین این مخالفت‌ها می‌توان به درگیری نظامی ۱۹۸۱ (۱۳۶۰ شمسی) آنان با نیروهای حکومتی اشاره کرد که در شهر حماه صدها تن از طرفین کشته شدند. این گروه در سوریه یک گروه مخفی است و بخشی از ائتلاف مخالفان دولت بشار اسد را تشکیل می‌دهند.

نکته قابل تأمل این است که اخوان المسلمین سوریه روابط نزدیکی را با ترکیه دارند، اما دلیل این امر، ریشه اسلامی حزب عدالت و توسعه نیست، بلکه به نظر

می‌رسد مسائل دیگری فراتر از هویت اسلامی آنها وجود دارد که موجب نزدیکی این دو به یکدیگر شده است.

به نظر می‌رسد ترکیه با حمایت غرب و کمک‌های اقتصادی عربستان به معترضان در حال سوءاستفاده از مخالفان سوری به‌ویژه اخوان المسلمین جهت کنترل اوضاع منطقه و تغییر توازن قدرت حتی به قیمت براندازی نظام سوریه است. بسیاری از ناظران معتقدند دولت ترکیه، اخوان المسلمین سوریه را به‌عنوان یک هم‌پیمان مرکزی خود برای جایگزین دولت بشار اسد قرار داده است. بهترین دلیل برای هم‌پیمانی ترکیه و اخوان المسلمین سوریه، برگزاری چهار کنفرانس برای مخالفان نظام در شهرهای ترکیه است؛ کنفرانس‌هایی که اغلب آنها توسط اسلام‌گرایان تشکیل شده است.

همزمان با آغاز تظاهرات دسته‌هایی از مردم برخی مناطق سوریه، اخوان المسلمین در این کشور و مقامات کشورهای عربستان، اردن، قطر، ترکیه، عبدالحلیم خدام و سعد حریری در یک جبهه علیه نظام سوریه قرار گرفتند تا شعار تغییر و اصلاحات مردم این کشور را ناگهان به شعار سرنگونی نظام بشار اسد تبدیل کنند. اخوان المسلمین می‌کوشد با اشاره به کشتار طرفداران خود در سال ۱۹۸۲ با استفاده از سلاح اختلاف‌افکنی بین سنی و علوی و طایفه‌گرایی، درصد انتقام‌جویی از نظام علوی سوریه برآید.

یکی دیگر از بازیگران تأثیرگذار بر تحولات سوریه، ایالات متحده است. در این راستا مهمترین محورهای سیاست آمریکا در قبال ناآرامی‌های سوریه عبارتند از:

۵-۱. بهره‌گیری از ظرفیت ایجاد تنش‌های فرقه‌ای و قومی

تبلیغات مکرر واشنگتن مبنی بر حکومت اقلیت فرقه علوی بر اکثریت سنی یا برجسته‌سازی ناسیونالیسم کردی در همین راستا ارزیابی می‌شود.

۵-۲. توجیه مداخلات خود در پوشش ادبیات بشردوستانه

یکی از سیاست‌های تاکتیکی واشنگتن در قبال دمشق، محدودیت‌زایی برای سوریه در قالب ادبیات حمایت از ارزش‌های بشردوستانه است. در این میان، نقش سازمان‌های بین‌المللی بشردوستانه همچون «دیده‌بان حقوق بشر»^۱، «کمیته بین‌المللی صلیب سرخ»^۲ یا «شورای حقوق بشر سازمان ملل» نیز پررنگ است. برای مثال «کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل»^۳ نقش قابل توجهی را در برجسته‌سازی آمار کشته‌شدگان معترضان سوری ایفا می‌کند. وی در گزارش سپتامبر ۲۰۱۱ آمار کشته‌شدگان معترضان سوریه را، نزدیک به ۲۶۰۰ نفر اعلام کرد.^۴

در همین راستا بخشی از ابزار فشار آمریکا از طریق تصویب تحریم‌های حقوق بشری دنبال می‌شود. برای مثال باراک اوباما در ۲۹ آوریل ۲۰۱۱ با بهره‌گیری ابزاری از گفتمان حمایت از ارزش‌های بشردوستانه، فرمان اجرایی ۱۳۵۷۲ را صادر کرد. براساس این فرمان، پنج مقام عالی‌رتبه سوریه و دو مقام عالی‌رتبه سپاه قدس در فهرست تحریم‌های حقوق بشری آمریکا قرار گرفتند.

1. Human Rights Watch

2. International Committee of the Red Cross

3. The UN High Commissioner For Human Rights

4. <http://www.rte.ie/news/2011/0912/syria.html>

- سیاست‌های تحریمی اتحادیه اروپا و ایالات متحده یکی از کدهایی است که رمزگشایی آن مبین استراتژی مشترک آمریکا و متحدان اروپایی آن برای تحت فشار گذاشتن جمهوری اسلامی ایران با ادبیات حمایت از ارزش‌های بشردوستانه است.
- مهمترین اهداف آمریکا و اتحادیه اروپا از رویه‌سازی تحریم‌های حقوق بشری توأمان علیه ایران و سوریه عبارتند از:
- متهم‌سازی تهران به مداخله در امور سایر کشورها با رویکرد تداعی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان ناقض منشور ملل متحد،
 - انعکاس سیمای غیرواقعی از نقش مخرب سپاه پاسداران در فرونشاندن اعتراضات سوریه،
 - ایجاد اهرم فشار به دولت بشار اسد برای بازنگری در روابط راهبردی خود با تهران،
 - منحرف‌سازی و تحت‌الشعاع قرار دادن مداخلات آمریکا و انگلیس در امور داخلی بحرین و یمن،
 - افزودن برد تأثیر سپاه‌هراسی در سطوح منطقه‌ای،
 - ارائه آمار و ارسال کدهای غیرواقعی از اهداف و ماهیت فعالیت‌های برون‌مرزی سپاه پاسداران،
 - زمینه‌سازی برای افزایش تحریم اشخاص حقیقی و حقوقی وابسته به سپاه پاسداران در چارچوب بند «۴۱» فصل هفتم منشور ملل متحد،
 - افزودن برد تأثیر ادعای مرتبط با نقش‌پذیری سپاه پاسداران در تجهیز،

آموزش و کمک مالی به حزب‌الله لبنان.

واشنگتن همزمان با اعمال تحریم‌های حقوق بشری، لایه‌های تهدیدزای جداگانه‌ای را نیز از طریق برجسته‌سازی فعالیت‌های هسته‌ای دمشق سازماندهی می‌کند. به طوری که در بحبوحه اعتراضات، یوکیا آمانو «مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی» در گزارش ژوئن ۲۰۱۱ خود به شورای حکام مدعی وجود فعالیت‌های هسته‌ای محرمانه در تأسیسات دیرالزور سوریه می‌شود.^۱

۳-۵. تعقیب گزینه تضعیف حداکثری دولت بشار اسد

آمریکا و اسرائیل خواستار آند جریان مخالف بشار اسد از لائیک‌ها و غرب‌گرایان باشند و در اختیار گرفتن رهبری اعتراضات توسط سلفیون و اخوانی‌ها را تهدیدی به مراتب بیشتر از باقی ماندن دولت بشار اسد ارزیابی می‌کنند، به همین دلیل برخی تحلیلگران بر این باورند سیاست واشنگتن به جای براندازی، مبتنی بر تضعیف حداکثری دولت بشار اسد با هدف امتیازگیری در عرصه‌هایی است که برای واشنگتن از اهمیت بالایی برخوردارند. از طرفی خیزش مردم مصر و اردن و افزایش احتمال نقش‌آفرینی اخوان‌المسلمین در تحولات منطقه، باعث افزایش نگرانی اسرائیل از جنبش مقاومت حماس شده است. به همین دلیل یکی از ابزارهای چانه‌زنی واشنگتن با دمشق، موضوع آینده سیاسی حماس و محدود کردن روابط آن با ایران خواهد بود.

1. Mark Hibbs, "Amono Influence and the IAEA fall Meetings", 9 September 2011, <http://carnegieendowment.org/>

نتیجه‌گیری

ارجاع پرونده فعالیت‌های هسته‌ای سوریه به شورای امنیت سازمان ملل بیش از هر چیز نشانه ارجح دانستن ملاحظات سیاسی نسبت به ملاحظات فنی و حقوقی در بررسی پرونده هسته‌ای کشورهاست.

در مورد سوریه فشارهای آمریکا به آژانس بین‌المللی انرژی اتمی عامل اصلی در اقدام این نهاد برای ارجاع پرونده هسته‌ای سوریه به شورای امنیت بوده است. واقعیت آن است که آژانس از سال ۲۰۰۸ هیچ دسترسی به تأسیسات دیرالزور نداشته است و از این رو به هیچ وجه نمی‌توانست ادعا کند که تحقیقات جدیدی در مورد آن به عمل آورده یا اطلاعات جدیدی در اختیار دارد.

بنابراین بازرسان آژانس چگونه می‌توانند درباره ماهیت تأسیسات دیرالزور به یک ارزیابی جدید برسند در حالی که از سال ۲۰۰۸ هیچ دسترسی به آن نداشته‌اند، با این حال آمانو در گزارش ۲۴ می خود درباره سوریه مأموریتی را که از جانب آمریکا دریافت کرده بود به‌طور کامل انجام داد و اعلام کرد که دیرالزور یک رآکتور هسته‌ای اعلام نشده بوده است.

ملاحظات سیاسی که در این گزارش به آنها اشاره شد عامل اصلی در اعمال فشار آمریکا بر آژانس برای ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت بوده است. این مسئله اعتبار حقوقی آژانس را نزد کشورها و دولت‌ها زیر سؤال برده و ایده استفاده از قدرتهای بزرگ از نهادهای بین‌المللی را تقویت می‌کند.

آمریکا مجموعه‌ای از اهداف و نیات را از فشار بر آژانس برای برخورد سیاسی

با موضوع هسته‌ای سوریه پیگیری می‌کند. جدا کردن این کشور از محور مقاومت و مشخصاً ایران از جمله مهمترین این اهداف است.

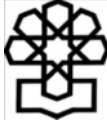
با این حال دلایل محکم و قابل دفاعی درخصوص برآورده شدن این اهداف از طریق ارجاع پرونده سوریه به شورای امنیت وجود ندارد. شاید به همین دلیل است که آمریکا با ناامیدی از تغییر رفتار سوریه به‌عنوان یک عضو مهم جبهه مقاومت، همزمان پروژه براندازی دولت بشار اسد را از طریق تخریب ناآرامی‌ها در این کشور دنبال می‌کند.

منابع و مآخذ

۱. حسینی، مختار. روابط خارجی ایران با کشورهای منطقه خاورمیانه در طول جنگ تحمیلی، پایگاه اطلاع‌رسانی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس، فصلنامه نگین، ش ۲.
۲. طاروق، اسماعیل. تحول سیاسی در سوریه، ترجمه سعید برزین، شرکت سهامی انتشار، تهران، تابستان ۱۳۸۵.
۳. امامی، محمدعلی. سیاست و حکومت در سوریه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل، ۱۳۷۶.
۴. عنایت، حمید. سیری در اندیشه سیاسی جهان عرب، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۸.
۵. مهتدی، محمدعلی. روابط سوریه و جمهوری اسلامی ایران و پویش‌های نوین منطقه، مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۸۷.
6. <http://www.globalSecurity.org/wmd/world/syria/nuke.htm>
7. Syria Nuclear Milostones - 1963 - 2009 Wisconsin Project on Nuclear Arms Control, <http://www.wisconsinproject.org>
8. Albright, David and Brannan, Paul "Suspect Reactor Construction Site in Eastern Syria: The Site of the September 6 Israeli Raid?" The Institute for Science and International Security 23 October, 2007, <http://www.isis-online.org/publications/Suspectsite-24October2007.pdf>

9. Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Syrian Arab Republic, Report by the Director General, GOV, 2010, 63, 23 November, 2010.
10. <http://north-east.in/news/u-s-presses-nuclear-case-against-syria/>
11. Iran and Syria: An Alliance Shaped by Mutual Foes, www.npr.org, 18 July, 2006.
12. Syria, Iran and the Mideast Conflict, Council on Foreign, Relations, www.cfr.org, 18 July, 2006.
13. Syria and Iran Defend. Strong ties, English. Aljazeera.net, 26 Feb, 2010.
14. Press TV- Iran Critizes IAEA Resolution on Syria, www.Prosstv.ir, 9 July, 2011.
15. Under Pressure, Syria Offers Nuclear Cooperation, www.realclearworld.com, 30 may, 2011.
16. UN Security Council to Discuss Syria's Nuclear Activities, www.thenational.ae, 5 July, 2011.
17. UN. Nuclear Agency Brings Syria to Security Council, www.reuters.com, 14 July, 2011.
18. From Syria Fishing Port to Naval Power Base, www.guardian.co-uk, 8 October, 2008.
19. New Poll Finds U.S. Viewed Less Favorably in Arab World, The Arab American Institute, 13 July, 2011.
20. Mark Hibbs, "Amono Influence and the IAEA Fall Meetings", 9 September 2011, <http://carnegienedowment.org>
21. <http://www.rte-ie/news/2011/0912/syria.html>
22. Congressional Hearing "Iran & Syria: Next Steps", <http://pomed.org/blog/2011/6>
23. Ibrahim Saif, "Syria: Crisis May Hurt Economies of Turkey, Lebanon, Jordan & Iraq, B August 2011, <http://carnegie-mec.org/publications/>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۱۲۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: واکاوی سیاست آمریکا در قبال سوریه از منظر امنیت ملی
جمهوری اسلامی ایران

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه مطالعات امنیتی - دفاعی)

تهیه و تدوین: سیدحسین حسینی

ناظران علمی: یوسف ترابی، حمید صفری

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. سوریه

۲. آژانس بین‌المللی انرژی اتمی

۳. امنیت منطقه‌ای ایران

۴. ایالات متحده

۵. شورای امنیت

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱۰/۴